

Ευρωπαϊκή
Επιτροπή

ΟΔΗΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ

Τι είναι η οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη;

Το φυσικό περιβάλλον συντηρεί την ανθρώπινη υγεία, την ευτυχία και την οικονομική δραστηριότητα. Για να διαφυλάξουν το περιβάλλον προς χρήση και απόλαυση σήμερα αλλά και για τις μελλοντικές γενιές, και για να σταματήσουν τον περιορισμό της βιοποικιλότητας, να προλάβουν την υποβάθμιση της ποιότητας και της ποσότητας του νερού και να προστατεύσουν το έδαφος, τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεσμεύτηκαν να προλαμβάνουν τις ζημιές και, όπου σημειώνονται, να τις αποκαθιστούν.

Κατά συνέπεια, το 2004, εγκρίθηκε η οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη (ΟΠΕ) με στόχο τη θέσπιση κοινού πλαισίου για την πρόληψη και την αποκατάσταση των περιβαλλοντικών ζημιών (π.χ. ομοιόμορφος ορισμός της περιβαλλοντικής ζημίας, συνεπέστερη προσέγγιση του τρόπου αποκατάστασης, κ.λπ.). Η ΟΠΕ βασίζεται στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», με την οποία όσοι προκάλεσαν περιβαλλοντική ζημία καθίστανται υπεύθυνοι για την εφαρμογή των απαραίτητων μέτρων πρόληψης και αποκατάστασης και για την κάλυψη των σχετικών δαπανών. Εφαρμόζεται η γενική αρχή ότι, με την αποκατάσταση, το κατεστραμμένο περιβάλλον επανέρχεται στην κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν εάν δεν είχε επέλθει η ζημία. Η ΟΠΕ παρέχει το πλαίσιο για τη σχετική αξιολόγηση της ζημίας και την αποκατάσταση.

Με τον τρόπο αυτό, λαμβάνοντας υπόψη το κόστος αποκατάστασης, η ΟΠΕ στοχεύει στην ευαισθητοποίηση και στην παροχή κινήτρων για περαιτέρω επενδύσεις σε μέτρα πρόληψης και καλύτερες περιβαλλοντικές πρακτικές. Όλες οι επιχειρήσεις οι οποίες αναπτύσσουν δραστηριότητες που δημιουργούν κινδύνους για το περιβάλλον, οι οποίοι καλύπτονται από την ΟΠΕ, προτρέπονται να εκτιμήσουν και να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για τη μείωση των κινδύνων αυτών.

Πώς λειτουργεί η ΟΠΕ;

Η εφαρμογή της ΟΠΕ ενεργοποιείται από τις επαγγελματικές δραστηριότητες που ενδέχεται να ζημιώσουν ή να θέσουν σε άμεσο κίνδυνο ζημίας¹ τους φυσικούς πόρους που καλύπτονται από την οδηγία.

Αν είστε υπεύθυνος επαγγελματικής δραστηριότητας (κερδοσκοπικής ή όχι) και εάν η δραστηριότητά σας:

- απαιτεί άδεια ολοκληρωμένης πρόληψης και ελέγχου της ρύπανσης (ΟΠΕΡ)
- απαιτεί άδεια αποβλήτων
- απορρίπτει λύματα σε ύδατα
- χρησιμοποιεί ή μεταφέρει επικίνδυνες χημικές ουσίες
- εκετιάζεται με αντλήσεις υδάτων
- χρησιμοποιεί, μεταποιεί, απορρίπτει επικίνδυνες ουσίες ή σκευάσματα, προϊόντα φυτοπροστασίας ή βιοκτόνα
- απελευθερώνει σκοπίμως γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς στο περιβάλλον
- μεταφέρει απόβλητα
- σιαχειρίζεται εξορυκτικά απόβλητα
- περιλαμβάνει δέσμευση και αποθήκευση διοξειδίου του άνθρακα,

τότε φέρετε **αντικειμενική ευθύνη** για τη ζημία ή τον άμεσο κίνδυνο ζημίας που προκαλεί η δραστηριότητά σας στα ύδατα, στο έδαφος και στα προστατευόμενα είδη ζώων και φυτών και στα φυσικά τους ενδιαιτήματα. Αυτό σημαίνει ότι, ακόμη και χωρίς να διαπιστωθεί υπαιτιότητα ή αμέλεια εκ μέρους σας, φέρετε ευθύνη για τη λήψη μέτρων πρόληψης και αποκατάστασης και για την ανάληψη του σχετικού κόστους.

Εάν η επαγγελματική σας δραστηριότητα δεν περιλαμβάνεται στον ανωτέρω κατάλογο, εξακολουθείτε να φέρετε **υποκειμενική ευθύνη** αλλά μόνο για τις ζημίες σε προστατευόμενα είδη και ενδιαιτήματα. Αυτό σημαίνει ότι προκειμένου να φέρετε ευθύνη θα πρέπει να αποδειχτεί υπαιτιότητα ή αμέλεια.

¹ Επικείμενη απειλή σημαίνει ότι υπάρχει επαρκώς πιθανολογούμενος κίνδυνος επέλευσης περιβαλλοντικής ζημίας στο εγγύς μέλλον. Η «επαρκής πιθανότητα» και το «εγγύς μέλλον» εξαρτώνται από την περίπτωση.

Η ΟΠΕ προβλέπει τους ακόλουθους τύπους φυσικών πόρων που ενδέχεται να υπόκεινται σε καθεστώς ζημίας ή άμεσου κινδύνου ζημίας:

Προστατευόμενα είδη και φυσικά ενδιαιτήματα
Ζημία ή άμεσος κίνδυνος ζημίας που επηρεάζει ιδιαίτερα δυσμενώς την ευνοϊκή κατάσταση διατήρησης προστατευόμενων ειδών ή ενδιαιτημάτων. Προστατευόμενα είδη ή ενδιαιτήματα όπως ορίζονται στις οδηγίες για τους οικοτόπους και τα πτηνά, και σε ορισμένα κράτη μέλη επίσης τα εθνικώς προστατευόμενα είδη και ενδιαιτήματα
Έδαφος
Ζημία ή άμεσος κίνδυνος ζημίας που επηρεάζει ιδιαίτερα δυσμενώς την οικολογική, χημική και/ή την ποσοτική κατάσταση και/ή το οικολογικό δυναμικό των υπό εξέταση υδάτων. Ύδατα κατά τα οριζόμενα στην οδηγία-πλαίσιο για τα ύδατα, ήτοι, επιφανειακά (εσωτερικά, μεταβατικά, παράκτια, χωρικά) και υπόγεια ύδατα
Ύδατα
Μόλυνση ή άμεση απειλή που δημιουργεί σημαντικό κίνδυνο για την ανθρώπινη υγεία ως αποτέλεσμα της άμεσης ή έμμεσης εισαγωγής επικίνδυνων ουσιών, παρασκευασμάτων και/ή (μικρο)οργανισμών εντός ή επί του εδάφους ή στο υπέδαφος.

Πότε εφαρμόζεται η ΟΠΕ;

Η ΟΠΕ καλύπτει ένα συμβάν όταν αυτό προκαλεί σημαντική ζημία σε ύδατα, έδαφος ή προστατευόμενα είδη και ενδιαιτήματα όπως περιγράφεται ανωτέρω.

Για τον καθορισμό της σημασίας της ζημίας υπεύθυνες είναι οι αρμόδιες αρχές σε κάθε κράτος μέλος. Ωστόσο, η ΟΠΕ παρέχει κάποιες βασικές κατευθύνσεις. Για παράδειγμα, σε περιπτώσεις που η ζημία στο περιβάλλον επηρεάζει την ανθρώπινη υγεία, θεωρούνται σημαντικές. Αντίθετα, όταν η ζημία που προκαλείται στο περιβάλλον υπολείπεται των τυπικών φυσικών διακυμάνσεων (π.χ. όσον αφορά τους πληθυσμούς των ειδών), ή όταν είναι δυνατή η πλήρης αποκατάσταση του φυσικού πόρου σε βραχύ χρονικό πλαίσιο, η ζημία δεν θεωρείται σημαντική.

Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που επηρεάζεται ή είναι πιθανόν να επηρεαστεί από περιβαλλοντική ζημία, ή έχει άλλο συμφέρον, μπορεί να καταγγείλει στην αρμόδια αρχή κάθε περιβαλλοντική ζημία (ή άμεσο κίνδυνο ζημίας) υποβάλλοντας τις σχετικές πληροφορίες που υποστηρίζουν τις παρατηρήσεις και έχει δικαίωμα να προσβάλει την απόφαση της αρμόδιας αρχής ενώπιον δικαστηρίου ή άλλου ανεξάρτητου και ουδέτερου δημόσιου φορέα που εξασφαλίζεται ότι ενεργεί υπέρ του δημόσιου συμφέροντος όσον αφορά την περιβαλλοντική αποκατάσταση. Στα εν λόγω πρόσωπα είναι δυνατόν να περιλαμβάνονται μη κυβερνητικές οργανώσεις που προωθούν την προστασία του περιβάλλοντος, κάτοικοι, παρατηρητές πτηνών, περιπατητές, ερασιτέχνες αλιείς, άτομα των οποίων κινδυνεύει η υγεία από τους επιμολυντές, οι υπεύθυνοι για παιδιά ή ηλικιωμένους των οποίων κινδυνεύει η υγεία.

Τύποι συμβάντων που ενδέχεται να προκαλέσουν ζημία σε

Ενδαιτημένα και είδη

- Άμεση απομάκρυνση ή καταστροφή προστατευόμενων ενδαιτημάτων και ειδών
- Φυσική ζημία, χημική ρύπανση ή σημαντική διαταραχή (συμπεριλαμβάνεται θόρυβος και κραδασμοί)
- Μικροβιακή ρύπανση προστατευόμενων ενδαιτημάτων και ειδών από, π.χ. κακές γεωργικές πρακτικές
- Ενσυνείδητη θανάτωση προστατευόμενων ειδών (π.χ. με παράνομη θήρα πτηνών)

Υδατα

- Υδροληψία που προκαλεί αλλαγή της ποσοτικής κατάστασης υδάτινης μάζας
- Απόρριψη από βιομηχανική εγκατάσταση αποθήκευσης —ή από φορτηγό ή σιδηροδρομικό βυτίο μεταφοράς— χημικών (π.χ. λόγω ατυχήματος)
- Κατασκευή φραγμάτων για επιφανειακά ύδατα που προκαλεί σημαντικές αλλαγές στο οικολογικό υδρολογικό δυναμικό
- Χημικές κηλίδες, πετρελαιοκηλίδες ή ρύπανση με απόβλητα από υπόγειες και υπέργειες εγκαταστάσεις αποθήκευσης, χειρισμού και μεταφοράς που προκαλούν ζημιές στα υπόγεια και τα επιφανειακά ύδατα (χημική κατάσταση)

Έδαφος

- Βλάβη στο σύστημα καθαρισμού καπνού εγκατάστασης αποτέφρωσης αποβλήτων που προκαλεί ρύπανση με βαρέα μέταλλα του εδάφους σε γειτονική περιοχή κατοικιών
- Ελευθέρωση χημικών λόγω ατυχήματος από περιοχές αποθήκευσης, χειρισμού και παραγωγής και μετανάστευση των χημικών ουσιών στο έδαφος και τα υπόγεια ύδατα
- Σκόπιμη, παράνομη διάθεση αποβλήτων επί ή εντός του εδάφους από την οποία παράγονται αέρια (επικίνδυνες χημικές ουσίες) και μετανάστευση σε γειτονικές περιοχές κατοικιών
- Παροπλισμός εργοστασίου που προκαλεί τυχαία διαρροή επικίνδυνων ουσιών στο έδαφος και τα υπόγεια ύδατα

Πότε δεν εφαρμόζεται η ΟΠΕ;

Ανεξάρτητα από την επαγγελματική σας δραστηριότητα ως επιχείρηση δεν φέρετε ευθύνη εάν η ζημία προκαλείται από:

- ένοπλη διένεξη, συγκρούσεις, εμφύλιο πόλεμο ή εξέγερση
- εξαιρετικό φυσικό φαινόμενο (έκτακτου, ακαταμάχητου και αναπόφευκτου χαρακτήρα)
- δραστηριότητες που διεξάγονται κυρίως στο πλαίσιο αποστολών εθνικής αμύνης, ή διεθνούς ασφάλειας, ή για την προστασία έναντι φυσικών καταστροφών, ή
- δραστηριότητες απροσδιόριστης φύσης, για παράδειγμα σε περίπτωση διάχυτης ρύπανσης, εάν δεν μπορεί να προσδιοριστεί σχέση αίτιου-αποτελέσματος μεταξύ της δραστηριότητας και της ζημίας.

Επιπλέον, η ΟΠΕ δεν εφαρμόζεται στις εξής περιπτώσεις:

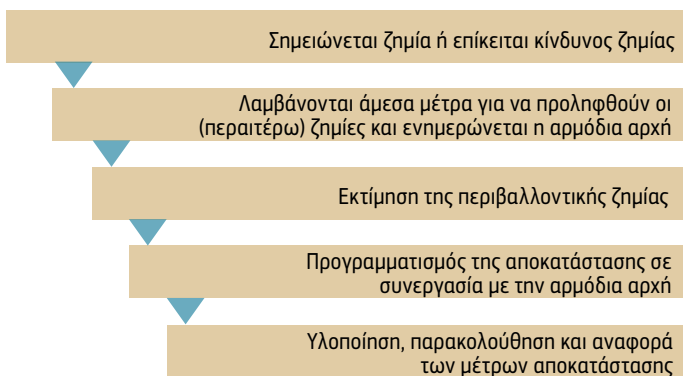
- εκπομπές, γεγονότα ή συμβάντα (και οι αντίστοιχες δραστηριότητες) που συνέβησαν πριν από τις 30 Απριλίου 2007
- προκληθείσες ζημιές, εάν έχουν παρέλθει άνω των 30 ετών από την εκπομπή, το γεγονός ή το συμβάν που προκάλεσε τη ζημία,
- θαλάσσια ρύπανση από πετρέλαιο, μεταφορά επικίνδυνων εμπορευμάτων, πυρηνικές δραστηριότητες κ.λπ. κατά τα προβλεπόμενα από διεθνείς συνθήκες, και
- εάν η επιχείρηση μπορεί να αποδείξει ότι η ζημία προκλήθηκε από τρίτο μέρος και σημειώθηκε παρά τη λήψη των κατάλληλων μέτρων ασφαλείας ή κατόπιν διαταγής/οδηγίας που έδωσε δημόσια αρχή (ένσταση όσον αφορά τα έξοδα).

Ανάλογα με το εθνικό δίκαιο, ως επιχείρηση μπορείτε επίσης να αντικρούσετε τις κατηγορίες εάν:

- συμμορφωθήκατε πλήρως με την άδεια και όλους τους όρους της όσον αφορά τις εκπομπές ή το γεγονός που προκάλεσε τη ζημία, ή
- η εκπομπή ή το γεγονός εθεωρείτο απίθανο να προκαλέσουν ζημία βάσει των επιστημονικών και τεχνικών γνώσεων κατά την στιγμή της ελευθέρωσης της εκπομπής στο περιβάλλον ή κατά τη στιγμή που υλοποιήθηκε η δραστηριότητα.

Τι πρέπει να γίνει όταν σημειωθεί ή επείκειται ζημία;

Στο ακόλουθο σχήμα περιλαμβάνονται οι ενέργειες που πρέπει να γίνουν από τους διάφορους φορείς όταν σημειώνεται ζημία ή υφίσταται άμεση απειλή και αποδεικνύεται ότι ισχύει η ΟΠΕ. Στο σχήμα φαίνεται και η δυνατή αλληλουχία των ενεργειών.

Σε περίπτωση περιβαλλοντικής ζημίας ή επικείμενου κινδύνου, οι φορείς εκμετάλλευσης πρέπει

- Να λάβουν άμεσα μέτρα για να προλάβουν τη ζημία ή να αποτρέψουν την επιδείνωσή της
- Να ενημερώσουν την αρμόδια αρχή το ταχύτερο δυνατόν περί του συμβάντος και τα προληπτικά μέτρα που ελήφθησαν, και
- Να αποκαταστήσουν τη ζημία σύμφωνα με το οικείο σχέδιο αποκατάστασης και τα βήματα που καθορίζει η αρμόδια αρχή.

Μόλις ενημερωθούν, οι αρμόδιες για την εφαρμογή της ΟΠΕ αρχές σε κάθε κράτος μέλος πρέπει

- Να καθορίσουν εάν η ζημία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της ΟΠΕ
- Να εντοπίσουν τον υπεύθυνο φορέα (ή φορείς) εκμετάλλευσης, και
- Να απαιτήσουν από τον υπεύθυνο φορέα (ή φορείς εκμετάλλευσης) να λάβουν τα αναγκαία άμεσα και μακροπρόθεσμα μέτρα αποκατάστασης.

Οι αρμόδιες αρχές είναι επίσης δυνατόν να λάβουν μέτρα αποκατάστασης με δική τους πρωτοβουλία. Στην περίπτωση αυτή οφείλουν να ζητήσουν την κάλυψη των δαπανών αποκατάστασης, αξιολόγησης, του διοικητικού κόστους και άλλων αναγκαίων δαπανών από τον φορέα εκμετάλλευσης που προκάλεσε τη ζημία.

Πώς αποκαθίσταται η ζημία;

Τρεις είναι οι δυνατές μορφές που μπορεί να λάβει η αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημίας ή του επικείμενου κινδύνου για τα ύδατα ή τα προστατευόμενα είδη και τα φυσικά ενδιαιτήματα: πρωτογενής αποκατάσταση επί τόπου • συμπληρωματική αποκατάσταση • ή αντισταθμιστική αποκατάσταση.

Πρωτογενής αποκατάσταση:

- Άμεσα μέτρα με στόχο την αναστολή του συμβάντος, ελαχιστοποίηση, έλεγχο και πρόληψη της περαιτέρω ζημίας και καθαρισμό της ζημίας. Αυτά αναφέρονται και ως μέτρα αποκατάστασης έκτακτης ανάγκης (ή άμεσα) (και τις περισσότερες φορές προηγούνται της πραγματικής πρωτογενούς αποκατάστασης), και
- Περισσότερο μεσο- έως μακροπρόθεσμα μέτρα αποκατάστασης του ζημιωθέντος τόπου που αποβλέπουν στην επιστροφή του ζημιωθέντος περιβάλλοντος στην αρχική κατάσταση στην οποία θα έπρεπε να βρίσκεται εάν δεν είχε σημειωθεί η ζημία ή δεν είχε υλοποιηθεί ο κίνδυνος («αποκατάσταση σε είδος»).

Συμπληρωματική αποκατάσταση: Εάν η πρωτογενής αποκατάσταση δεν επαρκεί για την επιστροφή του περιβάλλοντος στην κατάσταση στην οποία θα έπρεπε να βρίσκεται εάν δεν είχε σημειωθεί η ζημία (την αποκαλούμενη «αρχική κατάσταση»), είναι δυνατόν να γίνουν περαιτέρω βελτιώσεις στον ζημιωθέντα τόπο. Εάν αυτό είναι ανέφικτο ή πολύ δαπανηρό, η εν λόγω αποκατάσταση μπορεί να υλοποιηθεί σε άλλον τόπο. Για παράδειγμα, εάν με την πρωτογενή αποκατάσταση ζημιωθέντος τύπου αλιείας μπορεί να επιτευχθεί αποκατάσταση μόνο κατά 50 % του ιχθυοποθέματος στον ζημιωθέντα τόπο, μπορεί να εφαρμοστεί συμπληρωματική αποκατάσταση σε άλλη τοποθεσία προκειμένου να εξασφαλιστεί η εναπομένουσα κατά 50 % βελτίωση, ώστε τελικά οι αλιευτικοί πόροι, αθροιζόμενοι στις δύο τοποθεσίες, να ισοδυναμούν με 100 % αποκατάσταση.

Αντισταθμιστική αποκατάσταση: Εάν η πρωτογενής αποκατάσταση (και η συμπληρωματική αποκατάσταση εάν χρειαστεί) απαιτεί κάποιο χρόνο για την αποκατάσταση της ζημίας στη φύση, εφαρμόζεται η αντισταθμιστική αποκατάσταση για να καλυφθούν οι απώλειες που προκύπτουν λόγω της παρόδου του χρόνου (ενδιάμεσες απώλειες).

Για τη ζημία στο έδαφος, η ελάχιστη απαίτηση βάσει της ΟΠΕ είναι η πρωτογενής αποκατάσταση, στο μέτρο που οι σχετικοί επιμολυντές που απομακρύνθηκαν, ελέγχθηκαν ή ελαχιστοποιήθηκαν δεν αποτελούν πλέον σημαντικό κίνδυνο για την ανθρώπινη υγεία (δεν απαιτείται συμπληρωματική ή αντισταθμιστική αποκατάσταση).

Βιβλιογραφία

Οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη – επίσημο κείμενο:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:143:0056:0075:el:PDF>

Ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη:
<http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/index.htm>

Παραδείγματα μέτρων αποκατάστασης:

Πρωτογενής αποκατάσταση:

- Καθαρισμός (αποκατάσταση έκτακτης ανάγκης ή άμεσα)
- Δημιουργία φραγμάτων για την αναστολή της περαιτέρω διάχυσης της ρύπανσης (αποκατάσταση έκτακτης ανάγκης ή άμεσα)
- Αναβάθμιση, επανακαθαρισμός των ορίων και αποκατάσταση της βλάστησης στον ζημιωθέντα τόπο με την εισαγωγή ιθαγενών ειδών ώστε να επιταχυνθεί η φυσική αποκατάσταση μετά τις διαταραχές που σχετίζονται με τα μέτρα πρωτογενούς αποκατάστασης
- Εισαγωγή ειδών ως συστατικών του τροφικού ιστού που υποστηρίζουν τους ιχθύς και την άγρια πανίδα, όπως κοινότητες ασπόνδυλων που είναι απαραίτητα για ιχθύς και άγρια ζώα και κοινότητες μικρών θηλαστικών που είναι απαραίτητα για αρπακτικά και σαρκοφάγα θηλαστικά
- Αποκατάσταση της πρόσβασης στις ψυχαγωγικές υπηρεσίες και εμπορικές δραστηριότητες που παρείχε προηγουμένως η ζημιωθείσα τοποθεσία
- Θα μπορούσε επίσης να θεωρηθεί ως μέρος της πρωτογενούς αποκατάστασης η φυσική αποκατάσταση των ζημιωθέντων πόρων

Συμπληρωματική και αντισταθμιστική αποκατάσταση:

- Αποκατάσταση λειτουργικών ενδιαιτημάτων στις ιστορικές περιοχές κατανομής όπως η αποκατάσταση υγροτόπων σε γεωργικές εκτάσεις που έχουν αποστραγγιστεί
- Αύξηση της αναπαραγωγικής επιτυχίας ειδών, όπως η προστασία τόπων ωοτοκίας από θηρευτές ή από ανθρώπινες οχλήσεις
- Δημιουργία νέων ενδιαιτημάτων για ιχθύς απομακρύνοντας τους μεταναστευτικούς φραγμούς
- Βελτίωση της φυσικής κατάστασης των ενδιαιτημάτων με την απομάκρυνση χωροκατακτητικών ειδών
- Προστασία υπόγειων υδάτων από μελλοντική επιμόλυνση
- Προστασία από την απώλεια ενδιαιτημάτων λόγω ενδεχόμενων αναπτυξιακών έργων
- Βελτίωση της ποσότητας και της ποιότητας των δυνατοτήτων ψυχαγωγίας που διατίθενται στην τοποθεσία
- Καθαρισμός «ορφανής» τοποθεσίας που έχει επιμολυνθεί από φορέα εκμετάλλευσης που έχει χρεωκοπήσει

